

FRANK BJERKHOLT:

Norge i ett valår

Norge har socialdemokratisk regering, men de tre borgerliga partierna har hämtat styrka ur vad som hänt i Sverige. Så länge Odvar Nordli är regeringschef, styrs Norge längs en medelväg utan allt för radikala utsvävningar. Partiledaren Reiulf Steen är däremot känd för att vilja gå mycket längre åt vänster än Nordli. Men man kan inte gå hur långt som helst åt det hållet, menar redaktör Frank Bjerkholt. Det finns djupgående motsättningar mellan arbetarpartiets tro att man kan styra samhället med sociala bidrag och den gamla, på kristen grund byggda åskådningen i Norge att allt ytterst beror på den enskilda människans moraliska och andliga medvetenhet. Samtidigt råder motsättningar ifråga om Norges ekonomi i oljehaussens tid, och den utrikespolitiska frågan om Svalbards ställning, där Sovjetunionen kommer in i bilden, hotar i bakgrunden.

Regeringsskiftet i Sverige verkade uppmunrande på de tre borgerliga partierna i Norge, som tar sikte på att bilda regering efter höstens val om det blir icke-socialistisk majoritet. Demokrati behöver omväxling mellan makthavarna, kanske vart sjätte år eller så, minst. I Norge har ju de borgerliga styrt förr, 1965–71 och 1972–73, så folk har vant sig vid att tänka att också andra än socialdemokrater kan regera. De tre borgerliga partierna – Høyre som det största och Kristelig Folkeparti och Senterpartiet (agrarna) – har lyckats framställa sig som en koalition i stånd att samarbeta och uppträda samlad utåt i opposition mot Arbeiderpartiets minoritetsregering, stödd av Sosialistisk Venstreparti.

Det dominerande temat för de borgerliga partierna är den statliga maktkoncentrationen, som framställs som en fara för demokratin. Inte minst är det statens dominans i den nya norska oljeindustrien, som utgör en fara för blandekonomin. Industrien är dessutom så starkt beskattad, att den har svårt att klara sig under så svåra förhållanden, som rått under de senare åren. Men staten griper stödande in med hjälp av sina skattemedel samt oljeintäkterna och fördelar stöd till företag i kris för att hålla sysselsättningen uppe. Industrien blir beroende av staten med följd att pluralismen i samhället blir svagare. Den statsorienterade opportunismen blir rättesnöre inom alla led av samhället, och demokratin som ett uttryck för en pluralistisk maktfördelning sjunker undan.

Nu är emellertid frågan den, om folk i allmänhet känner detta problem särskilt starkt.

Man är kanske mera upptagen av att hålla sitt företag i gång än av att staten samlar också den ekonomiska makten under sig. I alla fall har Arbeiderpartiet haft en betydande framgång i opinionsmätningarna under loppet av det sista året, sedan statsminister Odvar Nordli tog över efter Trygve Bratteli. Partiet har gått fram från drygt 30 % till drygt 40 % bland väljarna, och även om det mesta av detta har tagits från Sosialistisk Venstreparti, är det tydligt, att också de viktiga marginalväljarna i centrum har orienterat sig mot socialdemokraterna. Hur skall man förklara detta.

Orvar Nordli framstår som en seriös och moderat ledare, som tydligt har försökt att hålla partiet på en moderat centrumkurs. Han har dämpat ner de tidigare tendenserna att vilja radikaliserat politiken genom en räckta projekt om nya socialiseringar, bla av bankväsendet. Man skulle kunna tro, att detta då skulle stärka Sosialistisk Venstreparti. Men när det motsatta har blivit fallet, beror antagligen detta på att Arbeiderpartiet har lagt EEC-striden bakom sig och samlat partiet igen genom att anse att frågan om medlemskap i EEC är avgjord nästan för all framtid. Dessutom är det inte längre någon strid om NATO. De nya och osäkra förhållandena i det arktiska området har lett till ökad norsk uppslutning kring NATO. Vidare har avspänningens magra resultat visat, att det är mycket liten utsikt till att den grundläggande spänningen mellan öst och väst kan elimineras.

Sosialistisk Venstreparti har antagligen också förlorat på att flera tidigare kommunister har anslutit sig till det, delvis i centrala

positioner utan att de har lämnat sina ideologiska principer. Konklusionen är att Arbeiderpartiet hoppas att ensamt kunna få majoritet vid höstens val. När Nordli tycks kunna skaffa sig fler anhängare än Bratteli (nu parlamentarisk ledare inom partiet) beror det nog på att Bratteli hade fått en nederlagsstämpel på sig då han körde fram EEC-an slutningen starkt och förlorade.

Ideologi och ekonomi

Men de borgerliga har också andra viktiga saker som de för fram. Detta gäller särskilt Kristelig Folkeparti, som angriper på den ideologiska fronten och får hela den religiösa delen av det norska folket med sig, och den är inte liten. Den sträcker sig långt in i Arbeiderpartiet. Kristelig Folkeparti kräver större respekt för de kristna värdena inom skola och kulturliv och avslöjar den otvivelaktiga sekularisering, som Arbeiderpartiet har försökt att gynna under sina regeringsår.

Här är det två olika synsätt på människan som stöter samman. Man kan se det som en fördel, att den politiska kampen också handlar om samhällets grundvärden, inte bara om ekonomiska frågor. För Arbeiderpartiet är människan till sitt väsen god, det gäller bara att "lägga tillräta förhållandena" så blir samhället gott och harmoniskt. Att detta är en illusion har klarnat för fler och fler, som lyssnar när Kristelig Folkeparti betonar, att man skall stödja och främja det moraliska och andliga medvetandet hos var enskild människa. Ty det blir inte harmoniskt och gott bara av att ta emot social omsorg från

statens sida. Det kan tvärtom öppna de negativa slussarna i människans karaktär. Det är därför nödvändigt med en på moral grundad uppfostran.

Ett sådant valtema vinner otvivelaktigt gehör på norsk mark.

Andra viktiga frågor, som Norge nu ställs inför, är den allmänna orienteringen av landets nya ekonomiska aktivitet, baserad på oljan. Här kommer också viktiga utrikespolitiska frågor in. Skall Norge se sig självt först och främst som ett nordiskt land eller som ett europeiskt, eventuellt ett atlantiskt? Det gäller val av partner för att utveckla den oljebaserade industrien.

Norges ställning är utan tvivel förändrad. Landet har i ekonomiskt hänseende kommit upp vid sidan av Sverige. Det har skapats en ny nordisk "balans". Oslo får därför nu besök av intressenter från många länder, från Västtyskland och Frankrike, från grannlandet Sverige och nyligen kom också president Kekkonen i ett speciellt ärende på Oslobesök. Han ville tala energi. Norge överväger erbjudandena om industriellt samarbete och kan tyckas vilja sälja sig till högstbjudande, utan särskilt politisk eftertanke. Detta är knappast riktigt. I Norge är man klar på att oljan är ett viktigt medel i den norska utrikesorienteringen. Man önskar otvivelaktigt stärka banden till EG-länderna för att uppväga förlusterna av att stå utanför medlemskapet, också i politisk bemärkelse, samtidigt som man vill hjälpa sina nordiska grannar. Men i fortsättningen kan man nog säga, att den norska orienteringen går i europeisk riktning i första hand.

Norge och Sovjetunionen

Till detta bidrar också de nya svårigheter, som uppstått mellan Norge och Sovjet inom det arktiska området.

Här upplevde man hösten 1976 en viss åtstramning av förhållandet mellan Sovjet och Norge, i det att intressekonflikten mellan de två länderna blev tydligare. En artikel i Izvestija i slutet av oktober anklagade Norge för att kränka Svalbard-traktaten genom att norska militära enheter då och då besöker ögruppen. Som bekant skall Svalbard i enlighet med traktaten vara demilitariserat. Norska marinfartyg och militärt flyg används någon gång till transport av underhåll eller regeringspersoner till Longyearbyen, men detta är naturligtvis inte något brott mot klausulen om demilitarisering.

Izvestija angrep vidare en norsk ämbetsman, som hade sagt att Norge i enlighet med traktaten teoretiskt skulle kunna förlägga en mindre garnison på ögruppen. Demilitarisering gäller militära anläggningar.

Dessa angrepp avsåg antagligen att meddela de norska myndigheterna, att Sovjet uppfattar Svalbard som sitt intresseområde och att Norge inte kan företa sig något som helst där utan föregående konsultation med Moskva. Detta är en princip, som Norge inte kan acceptera, men hur skall det lilla Norge hävda sin territoriella överhöghet på Svalbard gentemot supermakten Sovjet?

Detta är problemet och här delar sig meningarna i Norge. Några anser, att vi måste försöka sträcka oss så långt som möjligt för att tillfredsställa ryssarna, så som det skedde när man anlade en flygplats på Svalbard och Sovjet fick etablera sig med en

grupp tekniker och en radiostation, för att på så sätt ha full kontroll över allt som försiggår på flygplatsen. Detta innebär i praktiken ett accepterande av det sovjetiska kravet på gemensam norsk-sovjetisk administration på Svalbard.

Andra hävdar, att Norge bör inta en strammare ståndpunkt för utövandet av sin suveränitet och utnyttja de övriga signatärmakterna till att skapa balans mot Sovjet. I denna belysning får man se den amerikanska planen på att etablera en forskningsstation på ögruppen i förbindelse med ett projekt att låta ett skepp driva genom nordvästpassagen, som Fritjof Nansen gjorde med "Fram" 1893-96. Projektet skulle betyda att USA skulle kunna använda flygplatsen i Longyearbyen.

Motsvarande problem har Norge i Barents hav, där det råder stor oenighet med grannen om delningen av kontinentalsokkeln. Efter flera års förhandlingar - med två möten om året - har man inte lyckats finna någon gemensam indelningsprincip. Det är 150 000 kvkm som skiljer parterna. Från norsk sida räknar man med att Sovjet inte är särskilt intresserat i ett avtal nu, utan hellre vill vänta på en gynnsam utveckling i Norge i riktning mot ett allmänt accepterande av den sovjetiska synen, att Norge i det arktiska området bör godkänna en sovjetisk medbestämmanderätt och att andra makter bör hållas utanför.

De mänskliga rättigheterna

Dessa problem har sammanhang med frå-

gan om Norges förhållande till avspänningen och synen på frihet och människorätt inom östblocket. Inom de politiska vänstergrupperna i Norge finns det en tendens att uppträda "realpolitiskt" gentemot Sovjet och att blunda för ryssarnas sätt att behandla mänskliga rättigheter, samtidigt som man så mycket mera högröstat fördömer avlägsna och ofarliga regimer. På mera högerbetonat håll kräver man en principiell hållning till de mänskliga rättigheterna och kräver att avspänning skall innehålla ett minimum av liberalisering.

Om inte avspänningen har kommit längre, vad är den då värd? Sådana frågor har politisk relevans i Norge och kan innebära en belastning för Arbeiderpartiet, som ensidigt låter sin vrede gå ut över avlägsna diktaturer i Afrika och Sydamerika, medan närmare uppgifter blir liggande som "orealistiska".

Inom det stora Arbeiderpartiet finns en radikal flygel, som knappast är tillfreds med den moderata linje, som Nordli följer, och som gärna vill markera detta med större radikalism i statskontrollen av näringslivet, med en långsam utvecklingstakt av utvinningen av olja, med mera tillmötesgående mot de kommunistiska länderna och med en radikal kultur- och skolpolitik. Det är allmänt ansett att partiledaren Reiulf Steen är talesman för denna flygel. Han har låtit veta, att han gärna vill komma in i Stortinget till hösten, antagligen för att förbereda en utveckling som gör honom till statsminister.

Men en sådan linje finner knappast någon majoritet inom det norska folket.